

ФІНАНСОВІ ТЕХНОЛОГІЇ – ОБ’ЄКТ ФІНАНСОВО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

FINANCIAL TECHNOLOGIES – OBJECT OF FINANCIAL AND LEGAL REGULATION

Проць І.М., к. ю. н., доцент,
доцент кафедри адміністративно-правових дисциплін
Львівський державний університет внутрішніх справ

У статті з використанням комплексного системного аналізу правових явищ розглянуто фінансові технології як об’єкт фінансово-правового регулювання у контексті чинного законодавства та новел законодавства внесених законами «Про платіжні послуги» та «Про фінансові послуги та фінансові компанії». Застосування порівняльно-правового методу дозволило співвіднести національний досвід правового регулювання застосування різних фінансових технологій із практикою країн Європейського Союзу, визначити тенденції впливу розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і цифровізації економіки на фінансові відносини. Дослідження поняття та сутності фінансових технологій дозволило зробити висновок про складний, багатоаспектний характер даного явища. Відповідно фінансові технології – це технології, що застосовуються на фінансовому ринку, застосовувані у межах бюджетного процесу, податкового адміністрування, валютного регулювання та валютного контролю, фінансового моніторингу тощо. Зазначено, що впровадження фінансових технологій не змінює сутності фінансового права як комплексної галузі права, яке регулює суспільні фінансові відносини. Вказано, що впровадження цифрових технологій змінює суть процесів впливу на суспільні відносини, розширюючи та трансформуючи способи впливу на поведінку учасників таких відносин. Доповнюючи традиційні методи правового регулювання технічними засобами забезпечення реалізації, держава підвищує ефективність механізму правового регулювання, адже Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року визначає фінансові технології як надання фінансових послуг та сервісів з використанням інноваційних технологій. Фінансові цифрові технології надають праву можливість регулювання суспільних відносин принципово новими способами, посилюючи варіативність інструментарію фінансового права. Розглянуто правові режими реалізації фінансових технологій та охарактеризують основні елементи. Підкреслено роль Національного банку України у регулюванні відносин пов’язаними з впровадженням фінансових технологій і мінімізацією ризиків їх застосування.

Ключові слова: інформаційні технології, інноваційна діяльність, правові режими, фінансові ризики, фінансові установи, платіжні послуги, кластер.

The article considers financial technologies as an object of financial and legal regulation in the context of current legislation and new legislation introduced by the laws “On Payment Services” and “On Financial Services and Financial Companies” using a comprehensive systematic analysis of legal phenomena. The application of the comparative legal method allowed to correlate the national experience of legal regulation of the use of various financial technologies with the practice of the European Union, to identify trends in the development of information and communication technologies and digitalization of the economy on financial relations. The study of the concept and essence of financial technologies allowed us to conclude about the complex, multifaceted nature of this phenomenon. Accordingly, financial technologies are technologies used in the financial market, used within the budget process, tax administration, currency regulation and currency control, financial monitoring and so on. It is noted that the introduction of financial technologies does not change the essence of financial law. It is pointed out that the introduction of digital technologies changes the essence of the processes of influencing public relations, expanding and transforming the ways of influencing the behavior of participants in such relations. Complementing traditional methods of legal regulation with technical means of ensuring implementation, the state increases the effectiveness of the mechanism of legal regulation, after all, the Strategy for the Development of the Financial Sector of Ukraine until 2025 defines financial technologies as the provision of financial services and services using innovative technologies. Financial digital technologies provide the right opportunity to regulate public relations in fundamentally new ways, increasing the variability of the tools of financial law. Legal modes of realization of financial technologies are considered and the basic elements are characterized. The role of the National Bank of Ukraine in regulating relations related to the introduction of financial technologies and minimizing the risks of their use is emphasized.

Key words: information technologies, innovation, legal regimes, financial risks, financial institutions, payment services, cluster.

Розвиток електронних комунікацій, цифрових мобільних пристроїв і програмного забезпечення призвели до зміни економіки та веде до формування нової цифрової реальності, появи фінансових технологій, віртуальних активів, цифрової економіки. Перед наукою фінансового права стоїть необхідність дослідження проблем правового регулювання застосування фінансових технологій в умовах цифровізації національної економіки, аналізу та систематизації змін, що відбулися, виявлення тенденцій та прогнозування перспектив розвитку фінансових відносин, ускладнених цифровими елементами.

Дослідженню окремих аспектів фінансові технології як об’єкт фінансово-правового регулювання присвятили праці вчені: Ю. І. Аністратенко, Г. О. Бухарін, Л. К. Воронова, Р. О. Гаврилук, Д. О. Гетманцев, О. О. Головашевич, Н. Л. Губерська, Л. М. Касьяненко, І. Є. Криницький, М. П. Кучерявенко, Т. А. Латковська, О. А. Лукашев, О. В. Макух, П. С. Пацурківський, Н. Ю. Пришва, Л. А. Савченко і ін. Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій сприяє появі на фінансових ринках нових технологій, що вимагає проведення відповідних фінансово-правових досліджень.

Незважаючи на прикладний характер фінансових технологій, законодавство не містить офіційної дефініції.

Г. О. Бухарін зазначає, що дефініція «фінансові технології» охоплює інноваційні форми надання фінансових послуг ФінТех-компаніями, традиційними фінансовими установами та іншими суб’єктами економічних відносин суб’єктам фінансового ринку, фізичним особам та органам державної влади з використанням нової технологічної платформи, а також програмне та технологічне нововведення, спрямоване на забезпечення якісної перебудови економічних і суспільних процесів та ефективної реалізації соціальних і економічних прав людини [1, с. 13]. У науці фінансові технології FinTech (financial technology) можна розглядати, з одного боку, як інноваційні методи та способи надання фінансових послуг, а з іншого боку як галузь економіки, представлену підприємствами, що пропонують відповідний сервіс.

У першому значенні фінансові технології можуть бути розглянуті з двох точок зору: з вузької – це технології, які застосовуються виключно на фінансовому ринку. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року визначає фінансові технології як надання фінансових послуг та сервісів з використанням інноваційних технологій [2].

Чинне законодавство щодо закріплення різних видів фінансових технологій, особливостей правової регла-

ментації запровадження у практичну сферу охоплює окремі фрагменти. Це не дозволяє виробити механізм регулятивного регулювання, зокрема із забезпечення інформаційної безпеки.

Аналіз чинного законодавства дозволяє виділити види фінансових технологій, пріоритет розвитку яких офіційно закріплено у Національній економічній стратегії на період до 2030 року [3]. До таких технологій відносяться: RegTech (Регулюючі технології); SupTech (наглядові технології); BigData (великі дані); SmartData («розумні» дані); мобільні технології; штучний інтелект, роботизація та машинне навчання; біометрія; технологія розподілених реєстрів; відкриті інтерфейси (Open API).

RegTech (regulatory technology) представляють інноваційні фінансові технології, що використовуються підконтрольними фінансовими установами для підвищення ефективності виконання регуляторних вимог і управління ризиками, що дозволяє фінансовим установам швидше з меншими витратами здійснювати вимоги внутрішнього контролю. Цей вид технологій допомагає спростити виконання фінансовими установами обов'язкових вимог регулятора. Прикладами відповідних технологій можуть бути технології комплаєнс-контролю, ідентифікації, моніторингу транзакцій, управління ризиками.

SupTech (supervision technology) – це фінансові технології, спрямовані на вдосконалення існуючих методів нагляду та регулювання для забезпечення ефективних способів виявлення та оцінки ризиків, збирання та аналізу даних. Впровадження SupTech сприяє вдосконаленню механізмів взаємодії Національного банку України та підконтрольних установ. Наприклад, розвиток особистого кабінету учасника інформаційного обміну, використання нових форматів представлення інформації тощо. Ці технології покликані підвищити ефективність контролюючих заходів, що проводяться регулятором (Національним банком України) щодо фінансових установ.

Наприклад, до реалізованих SupTech можна віднести систему стрес-тестування банківського сектора (Торддаун), аналіз взаємопов'язаності юридичних служб. Наприклад, інтерес ініціативних проектів у сфері RegTech викликає створення KYC-платформи [4, с. 42].

Технології великих даних (BigData), спрямовані на обробку та систематизацію структурованої та неструктурованої інформації великих обсягів, розглядаються як інструмент забезпечення інформаційної безпеки та кіберстійкості. Ці технології допомагають збирати вихідні дані, які характеризують рівень ризику фінансових операцій. Розрізняють два види ризиків: ризики, об'єктивна ймовірність яких обчислюється, що можуть бути застраховані; ризики, об'єктивна ймовірність яких незліченна, які пояснюють існування специфічного доходу підприємств [5, с. 177].

Штучний інтелект набув практичного застосування за напрямками діяльності: забезпечує швидкий та точний кредитний скоринг для банків, пропонуючи найбільшу економію коштів; банки використовують штучний інтелект, щоб удосконалити ідентифікацію та автентифікацію клієнтів, імітувати живих співробітників за допомогою чат-ботів та голосових помічників, поглиблювати відносини з клієнтами та надавати персоналізовані ідеї та рекомендації [6, с. 11].

Активно впроваджується в практику фінансових установ технологія розподіленого реєстру та її різновид – блокчейн (Blockchain), що служить технологічною основою віртуальних активів [7]. Ця технологія може бути застосована з метою підвищення якості взаємодії між суб'єктами фінансового ринку і органами державної влади.

Поруч із позитивними ефектами від практичної реалізації фінансових технологій, виникають певні ризики, які можуть торкнутися зокрема зміна суб'єктного складу фінансовому ринку. Впровадження технологій блокчейн

може витіснити з фінансового ринку низку посередників, зокрема кредитні установи, оскільки технології розподіленого реєстру дозволяють користувачам виконувати банківські операції, не користуючись послугами посередників.

Можна виділити інші види фінансових технологій. Залежно від наявності чи відсутності інноваційного потенціалу фінансові технології доцільно диференціювати на похідні фінансові технології, інноваційні фінансові технології. Кожен із зазначених видів технологій регулюється у межах певного правового режиму.

Похідні фінансові технології – це технології, що застосовуються у повсякденній діяльності фінансово-кредитних установ і споживчої інфраструктури на фінансовому ринку, особливості управління якими передбачені у чинному законодавстві і актах Національного банку України [8].

Інноваційні фінансові технології регулюються спеціальними правовими режимами. Регулювання фінансових технологій має ґрунтуватися на ризик-орієнтованому підході. Враховуючи підхід законодавця до ризикової природи більшості фінансових технологій, доцільно диференціювати фінансові технології на види: високо ризикові; помірно ризикові; низько ризикові.

На думку О. М. Шевченко та Л. В. Рудич, найсуттєвіший вплив на ефективне функціонування фінансових технологій в умовах цифровізації є ризик кібератак [9]. Високі темпи інноваційного розвитку в різних галузях життєдіяльності не дозволяють своєчасно проводити оновлення базових законодавчих документів, які визначають основні цілі, завдання та заходи щодо захисту інформації [10].

Інтенсивність та прискорені темпи розвитку існуючих і виникнення нових фінансових технологій створюють ситуацію, коли нормотворчі органи не встигають реагувати та виробляти спеціальні норми, які покликані врегулювати суспільні відносини, що виникають у процесі застосування фінансових технологій.

Диференціація фінансових технологій залежно від рівня ризику дозволить структурувати чинне законодавство у сфері регулювання цифрових фінансових технологій та позначити пріоритетні напрями регулятивного впливу з метою мінімізації негативних ефектів від високо ризикових фінансових технологій.

У даний час державна політика у сфері спрямована на диференціацію різних правових режимів регулювання фінансових технологій. Підтвердження цього є положення Закону «Про платіжні послуги» [11]. З прийняттям зазначеного закону у законодавстві оформилися два базові правові режими у сфері регулювання фінансових технологій: загальний правовий режим; спеціальний правовий режим.

Подібне нововведення вже спостерігали у Законі України «Про платіжні послуги», де на Національний банк України (далі – НБУ) поклали зобов'язання створити регуляторну платформу для тестування послуг, технологій та інструментів на платіжному ринку, заснованих на інноваційних технологіях. Водночас, у Законі «Про фінансові послуги та фінансові компанії», та у Законі України «Про платіжні послуги» специфічних законодавчих вимог до створення такої платформи не передбачено, а обов'язки по її створенню та подальшому регулюванню покладено на регулятора – НБУ [12; 13].

Загальний правових режимів визначено чинним законодавством. Другий режим передбачає певні обмеження, які охарактеризують основні елементи.

Цілі функціонування спеціального правового режиму. Законодавець встановив закритий перелік цілей встановлення правового режиму. До цілей відноситься: формування за результатами реалізації правового режиму нових видів і форм економічної діяльності, способів здійснення економічної діяльності; розвиток конкуренції; розширення складу, підвищення якості чи доступності това-

рів, робіт і послуг; підвищення ефективності публічного управління; забезпечення розвитку науки та соціальної сфери; вдосконалення регулювання за наслідками реалізації правового режиму; залучення інвестицій у розвиток підприємницької діяльності у сфері цифрових інновацій; створення сприятливих умов розробки та впровадження цифрових інновацій.

Суб'єкти спеціального правового режиму. Чинне законодавство закріплює обмежений список суб'єктів правових режимів. Режим спрямовано на реалізацію внутрішньодержавних цілей і завдань, передбачає розвиток міжнародного співробітництва за напрямом експерименту.

Територія спеціального правового режиму. Режим обмежений в просторі, на якому може діяти. Обмеження спеціального регулювання у просторі передбачає створення інфраструктури щодо відповідного експерименту – на відміну від кластерної моделі регулювання.

Терміни реалізації спеціального правового режиму. Як один із принципів правового режиму Закон «Про платіжні послуги» називає обмеженість дії у часі.

Принципи регулювання у межах спеціального правового режиму. Розглянутий режим ґрунтується на принципі мінімізації відступів від загального регулювання.

Одним із основних завдань при використанні спеціального правового режиму є апробація нових цифрових технологій у фінансовій сфері шляхом максимального включення у діючу систему правового регулювання з можливістю внесення змін до загального правового режиму регулювання фінансових технологій.

М. В. Балицька, К. С. Бровенко зазначають, що тенденції зростання популярності фінансових технологій зумовлені постійним запровадженням інновацій для задоволення попиту клієнтів в технологіях, підвищення зручності користування, зростання ефективності та скорочення транзакційних витрат. Ці тренди викликали появу нових учасників світового фінансового ринку – FinTech компаній та цифрових екосистем [14, с. 61].

Національним банком України було запущено регулятивну технологію, що представляє механізм для пілотування інноваційних фінансових технологій та сервісів. Регулятивну технологію можна розглядати як спеціальний правовий режим, що дозволяє тестувати нові інноваційні продукти в ізолюваному середовищі під контролем регулятора без ризику порушити чинне законодавство з метою визначення доцільності впровадження технології у практику та розробки модельного правового регулювання інноваційної фінансової технології.

Основними цілями функціонування регулятивної технології є: тестування нового продукту для прийняття рішення про доцільність практичного використання; оцінка ризиків застосування у практику; розробка стратегії мінімізації ризиків із збереженням максимального позитивного ефекту від технології; розробка законодавства для регулювання процесу впровадження інноваційної технології у фінансово-кредитне середовище та контролю за використанням.

Після прийняття Закону «Про платіжні послуги» Національним банком України було прийнято низку нормативно-правових актів з метою регулювання спеціальних правових режимів у сфері цифрових інновацій на фінансовому ринку. Національним банком України відібрано для проведення пілотування ряд сервісів, три з яких пов'язані з ринком віртуальних активів: обслуговування колективного майна віртуальних активів, платіжний сервіс з використанням віртуальних активів і сервіс для інвестицій у віртуальні активи [15, с. 128–129].

Однак, кількість реалізованих проєктів дуже незначна, причиною є недосконалість чинного законодавства щодо обсягу повноважень Національного банку України щодо запровадження та зміни спеціальних умов чинних норм для тестування інноваційних фінансових технологій.

Тенденцією у загальносвітовому масштабі є активне впровадження кластерного підходу до регулювання цифрових фінансових технологій. Активно створюються спеціалізовані міжнародні тематичні майданчики, націлені на пошук партнерів у сфері технологічного розвитку та зміцнення співробітництва. Наприклад, спеціальні рекомендації для держав-членів ЄС щодо формування кластерної політики, що видаються Європейською комісією (Смарт-посібник із кластерної політики Smart Guideto Cluster Policy) [16].

Питання створення спеціалізованого кластеру для прискореного розвитку фінансових технологій відкрито. Прийняття закону про міжнародний фінансовий кластер дозволить прискорити подальшу імплементацію міжнародних стандартів та кращої світової практики правового регулювання фінансового ринку, посиливши міжнародне співробітництво, спрямоване на зниження системних ризиків у фінансово-кредитній сфері.

Порівнюючи кластерний підхід зі спеціальними правовими режимами, слід виділити ряд особливостей, властивих кластерному підходу:

1. Територіальна ознака. При установі кластера на певній території акцент робиться на забезпеченні території певною інфраструктурою. Кластер – це сукупність інфраструктури території кластеру, учасників проєкту та механізмів взаємодії учасників проєкту.

2. Тимчасова ознака. Діяльність суб'єктів і учасників кластера не обмежена за часом максимально допустимим терміном.

3. Суб'єктний склад. Кластерний підхід не обмежує суб'єктний склад на відміну спеціального правового режиму.

4. Цілі діяльності. Кластерний підхід забезпечує міжнародне співробітництво у сфері розвитку суспільних відносин на відміну від спеціального правового режиму, основною метою якого є вдосконалення регулювання за результатами реалізації правового режиму.

Вагомим кроком, здатним стимулювати фінтех-індустрію, стало створення Національним банком Експертної ради з питань комунікації з інноваційними компаніями. Такий інструмент дає можливість регулятору зрозуміти потреби на напрями розвитку інноваційного фінансового ринку, а інноваційним компаніям – особливості поточного регулювання та законодавчої бази [17, с. 362].

Фінансові технології – складне та багатоаспектне явище, яке можна розглянути з різних точок зору. Фінансові технології в Європейському Союзі визначаються як окрема галузь економіки конкретні методи, так і способи проведення фінансових операцій. Фінансові технології можна визначити, як сукупність методів та способів, що застосовуються на фінансовому ринку або як сукупність відповідних методів та способів, що застосовуються у межах усіх напрямків фінансової діяльності.

Наступне впровадження фінансових технологій має ґрунтуватися на поєднанні спеціальних правових режимів та кластерного підходу, які зможуть забезпечити вироблення ефективного механізму правового регулювання цифрових технологій у фінансовому секторі, створення необхідної інфраструктури, що забезпечує безпечне застосування технологій суб'єктами фінансових правовідносин, трансформацію системи фінансового контролю для забезпечення законності у процесі запровадження фінансових технологій.

У Національній економічній стратегії на період до 2030 року виділяються різні види фінансових технологій. Низка фінансових технологій є об'єктом правового регулювання. Це технології, пов'язані з фінансуванням, управлінням активами та платіжами. Частина технологій перебуває в стадії впровадження у практичну діяльність, питання правового регулювання зазначених технологій не знайшли належного висвітлення у науці фінансового права.

Надалі необхідно більш детально зупинитися на вивченні питань фінансово-правового регулювання цифрових фінансових активів та цифрової валюти, щоб

обґрунтувати включення суспільних відносин, що складаються в процесі застосування зазначених фінансових технологій, у національну економіку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бухарін Г. О. Фінтех як об'єкт нормативно-правового регулювання: теоретико-методологічний аспект : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец.: 12.00.07. Запоріжжя, 2020. 24 с.
2. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Національний банк України. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4
3. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#n25>
4. Пестовська З. С. Еволюція банкінгу: дискусії та перспективи. *Академічний огляд*. 2021. № 1 (54). С. 37–47.
5. Бортник Н. П., Єсімов С. С. Банківська діяльність як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Наше право*. 2019. № 1. С. 175–185.
6. Ковалів М. В., Єсімов С. С., Кравчук С. М. Теоретичні засади правового регулювання систем штучного інтелекту щодо ідентифікації особи у контексті діяльності органів виконавчої влади. *Соціально-правові студії*. 2020. Випуск 2 (8). С. 8–15.
7. Про віртуальні активи : Закон України від 17.02.2022 р. № 2974-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2074-20#Text>
8. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів : Закон України від 19.06.2020 р. № 738-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#n3855>
9. Шевченко О. М., Рудич Л. В. Розвиток фінансових технологій в умовах цифровізації економіки України. *Ефективна економіка*. 2020. № 7. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/7_2020/63.pdf
10. Малашко О. Є., Єсімов С. Зміст державної діяльності із забезпечення інформаційної безпеки. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. 2020. № 15 (95). Т. 1. С. 46–54. URL: <https://www.inter-nauka.com/issues/2020/15/>
11. Про платіжні послуги : Закону від 30.06.2021 р. № 1591-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1591-20>
12. Нові правила на ринку фінансових послуг в Україні: що змінює новий Закон про фінансові послуги. 13 січня 2022 року. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/208722_nov-pravila-na-rinku-fnansovikh-poslug-v-ukran-shcho-zmnyu-noviy-zakon-pro-fnposlugi
13. Про фінансові послуги та фінансові компанії : Закону від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>
14. Балицька М. В., Бровенко К. С. Фінансові технології як драйвер розвитку фінансових ринків. Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 9. С. 59–65.
15. Хуторна М., Запорожець С., Ткаченко Ю. Цифрові валюти центральних банків: світові тренди та перспективи в Україні. *Соціальна економіка*. 2021. № 61. С. 123–134.
16. Smart Guideto Cluster Policy. European Union, 2016. 60 р. URL: <https://www.cluster-analysis.org/downloads/smart-guide-to-cluster-policy>
17. Стойко О. Я. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. Проблеми економіки. 2020. № 2 (44). С. 356–364.